

Herdon István – Zaccaria Márton Leó

A Kúria munkaügyi határozatának megállapításai a joggal való visszaélés tilalmáról

A közalkalmazotti jogviszony rendkívüli megszüntetésével összefüggő rendeltetésellenes joggyakorlás megvalósulásának feltételei

Hivatalos hivatkozás: Kúria Mfv.10.734/2017/4.

Tárgyszavak: azonnali hatályú felmondás – joggal való visszaélés tilalma – korlátozott felülbírálati jogkör – kötelezettségszegés – közalkalmazotti jogviszony – munkaviszony – rendeltetésellenes joggyakorlás – rendkívüli felmentés

Értelmezett jogszabályhely: 2012. évi I. törvény (Mt.) a munka törvénykönyvéről 7. §

1. A kúriai határozat alapjául szolgáló tények
2. Pertörténet
 - 2.1. Az elsőfokú és a jogerős ítélet összefoglalása
 - 2.2. A felülvizsgálati kérelemben érintett főbb kérdések
3. Az ítélet érvelése
4. A rendelkező rész és a *ratio decidendi*
5. Az érvelés kritikája
 - 5.1. A *ratio decidendi* értelmezése
 - 5.2. Kritikai elemzés
6. Az ítélet jelentősége

1. A kúriai határozat alapjául szolgáló tények

A felperest közalkalmazotti jogviszony keretében óvodapedagógus munkakörben foglalkoztatta az alperes.¹ Az alperes munkáltató a felperes közalkalmazotti jogviszonyát 2015. február 16-án kelt rendkívüli felmentéssel, a *közalkalmazottak jogállásáról szóló 1992. évi XXXIII. törvény* (a továbbiakban: Kjt.) 33/A. § (1) bekezdésére történő hivatkozással megszüntette. A rendkívüli felmentés indokolásában több, a felperes közalkalmazott által megvalósított, olyan időben elkövetett kötelezettségszegés szerepelt, amelynek szankciójaként az alperes munkáltató a Kjt. 33/A. § (3) bekezdésében rögzített határidőn belül közölhette a rendkívüli jogviszony-megszüntető intézkedést. Az említett indokolásban helyet kapott többek között a csoportnapló részét képező ütemterv tervszerű kivitelezésének ismételt szabotálása, a pedagógiai munka tervezésének hiányossága, a munkahelyen kívüli telefonos elérhetőséggel és a munkahelyi telefonhasználattal kapcsolatos szabálytalanságok, a felperes összeférhetetlen magatartása, a vezetőjével való szembeszegülés és a közalkalmazott labilis idegi, érzelmi állapota, amnéziája, valamint személyi-

sége miatti alkalmatlansága a gyermekek nevelésére.² A tényállásból megállapítható továbbá, hogy a közalkalmazotti jogviszony a felek között harminchat éve állt fenn.

2. Pertörténet

2.1. Az elsőfokú és a jogerős ítélet összefoglalása

(I) A felperes egyet nem értve az alperesi intézkedéssel keresetet nyújtott be a Zalaegerszegi Közigazgatási és Munkaügyi Bíróságra. A felperes a kereseti kérelmében a közalkalmazotti jogviszonya jogellenes megszüntetésének megállapítását és ennek jogkövetkezményei alkalmazását kérte a bíróságtól. E jogkövetkezmények a következők: 8 havi távolléti díjának megfelelő összegű átalány-kártérítés, 8 havi távolléti díjának megfelelő végkielégítés és további 350 000 forint sérelemdíj jogcímen. A rendkívüli felmentés jogellenessége körében keresetében arra hivatkozott, hogy a felmentésben foglalt indokok nem valósak, okszerűtlenek, és az alperes a rendkívüli felmentés jogát rendeltetésellenesen gyakorolta.

Az alperes a kereset elutasítását kérte tekintettel arra, hogy az abban foglaltak jogalapját és összecszerűségét is vitatta. Az alperes írásbeli ellenkérelmében intézkedése jogszerűségére hivatkozott, továbbá rögzítette, hogy a joggal való visszaélés tilalmának alapelvét nem sértette meg.

Az elsőfokú bíróság megítélte a felperes által a kereseti kérelemben követelt kompenzációs átalányt és a végkielégítést, valamint 200 000 forint összegig megalapozottnak vélte a követelt sérelemdíjat is. Az elsőfokú bíróság a rendkívüli felmentés indokai közül egyet, a projekttervezéssel kapcsolatos adminisztrációs mulasztást *valósnak, világosnak és okszerűnek* ítélte meg. A további indokok azonban nem feleltek meg az előbbi hármas konjunktív feltételnek. A bíróság a felperes által hivatkozott joggal

¹ Az ügy hátterét, továbbá pertörténetét a Kúria Mfv.10.734/2017/4. számú, 2018. április 16-án hozott, a Bírósági Határozatok Gyűjteményében fellelhető ítélete (a továbbiakban: Ítélet) alapján foglaljuk össze.

² Az ügyben szereplő összes indok szabatos felsorolását mellőzendőnek tartjuk, mivel álláspontunk szerint a felsorolt indokokon kívül a joggal való visszaélés kérdéskörében a továbbiaknak nincs relevanciája, azok az ügy érdemi kimenetét sem befolyásolják.

való visszaélés tilalmának megsértését viszont megállapíthatóan találta, mivel a lefolytatott bizonyításból azt a következtetést vonta le, hogy az alperesi munkáltatói jogkör gyakorlója „a közte és a felperes között kialakult, évek óta fennálló, egyre mélyülő, magánjellegű és szakmai konfliktushelyzet feloldása érdekében”, valamint a rendkívüli felmentés közlését közvetlenül megelőzően tartott szülői fórumon a munkáltatói jogkör gyakorlójának „személyével, munkájával kapcsolatban elhangzott kritikák” miatt szüntette meg az alperes közalkalmazotti jogviszonyát (Ítélet [6]). A *munka törvénykönyvéről szóló 2012. évi I. törvény* (a továbbiakban: Mt.) 7. §-a szerinti joggal való visszaélést támasztják alá az indokolásban szereplő lealacsonyító „idegállapot” és „személyiségjegyek” kifejezések, amelyek jogkövetkezményeként, indokolatlanul bántó véleménynyilvánítás miatt a bíróság a fent leírt sérelemdíjban marasztalta az alperest.

A döntés ellen az alperes nyújtott be fellebbezést, amelyben az elsőfokú ítélet részbeni megváltoztatását és a kereset elutasítását kérte arra hivatkozva, hogy az elsőfokú bíróság tévesen állapította meg azt, hogy a felmentést alátámasztó további indokok nem valósak, nem okszerűek vagy nem felelnek meg a világosság követelményének. Vitatta továbbá az elsőfokú bíróság azon megállapítását is, hogy munkáltatóként rendeltetésellenesen járt volna el, és ebből kifolyólag vitatta a felperes sérelemdíjra való jogosultságát is.

A felperes fellebbezési ellenkérelmében az elsőfokú ítélet hatályában való fenntartását kérte, fellebbezéssel nem élt.

(II) A másodfokú bírósággént eljáró Zalaegerszegi Törvényszék az elsőfokú ítéletet a fellebbezett részében megváltoztatta, a felperes kártérítés és végkielégítés megfizetésére irányuló keresetét elutasította. Az indokolásban szereplő projekttervezéssel összefüggő mulasztás kérdését eljárásjogi akadály miatt nem vizsgálhatta, hiszen az ellen egyik fél sem nyújtott be fellebbezést. A további, a rendkívüli felmentés indokolásában szereplő tényekről az elsőfokú bírósággal azonos álláspontra helyezkedett. A sérelemdíj kapcsán egyetértett a korábban eljárt bírósággal abban, hogy a fentebb kifejtett, a rendkívüli felmentésben rögzített, indokolatlanul bántó kifejezésmód személyiségi jogsértést valósít meg, így ebben az alperes elmarasztható az idézett módon és mértékben.

A másodfokú bíróság ugyanakkor a joggal való visszaélés tilalmának megsértésével kapcsolatban az elsőfokú bírósághoz képest eltérő álláspontra helyezkedett. Ezzel összefüggésben kifejtette, hogy a rendeltetésellenes joggyakorlás megállapításának feltétele, hogy az adott intézkedés ne ütközzön tételes jogi rendelkezésbe, azaz formálisan jogszerű legyen. Az előbb kifejtetkezőből az eljáró bíróság azt a következtetést vonta le, hogy a joggal való visszaélés azért nem valósulhat meg, mert a felperes biztosan megvalósította az indokolásban szereplő, projekttervezés elmulasztásával kapcsolatos rendkívüli felmentésre alapot adó kötelezettségszegést. Az a tény, hogy a kötelezettségszegés biztosan megvalósult, az eljárásjogi rendelkezésekből következik, ugyanis a felperes az ezt megállapító elsőfokú ítéleti rendelkezést nem támadta meg fellebbezéssel, így e rendelkezés jogerőssé vált. A másodfokú bíróság ezen érvelése alátámasztására joggyakorlati forrásként hivatkozta az EBH2014. M.25. számú elvi döntést, amely alapján azt a megállapítást tette, hogy ha a rendkívüli felmentést megalapozó kötelezettségszegés megvalósult, akkor az emiatt alkalmazott intézkedés semmiképpen sem irányulhatott rendeltetésellenességet megalapozó hátrány okozására. Így a másodfokú bíróság arra az álláspontra helyezke-

dett, hogy az elsőfokú bíróság szükségtelenül folytatott le széles körű bizonyítást a rendeltetésellenes joggyakorlással kapcsolatban.

2.2. A felülvizsgálati kérelemben érintett főbb kérdések

A jogerős ítélet ellen a felperes nyújtott be felülvizsgálati kérelmet. Kifogásolta, hogy a másodfokú bíróság a joggal való visszaélés megállapíthatóságát nem vizsgálta, és szerinte tévesen helyezkedett arra az álláspontra, hogy a formálisan jogszerű rendkívüli felmentés nem alapozhatja meg a joggal való visszaélést. A jogerős döntés által is hivatkozott EBH2014. M.25. számú elvi döntést a felperes is citálta megállapítva, hogy az abban foglaltak szerint a lényeges kötelezettség, vétkes, jelentős mértékű megszegése esetén *általában* nem hivatkozható eredményesen a joggal való visszaélés alapelve.³ Álláspontja szerint az „általában” kifejezés mint feltétel azt jelenti, hogy minden esetet egyesével meg kell vizsgálni. A felperes érvelése szerint egy formálisan jogszerűnek ítélt adminisztrációs mulasztás éppen ilyen kivételes eset lehet, amit alátámaszt a harminchat éve fennálló jogviszony, valamint a felek közötti személyes konfliktus, amely miatt retorziós céllal, rendeltetésellenesen szüntették meg a jogviszonyát. Mindezek fényében a felperes az elsőfokú bíróság álláspontját osztotta. Felülvizsgálati kérelmében ugyanakkor hangsúlyozta, hogy az elsőfokú döntés ellen – amely, ha *formálisan* is, de egyetlen okra tekintettel *jogszerűnek* megállapított rendkívüli felmentést tartalmazott – azért nem terjesztett elő fellebbezést, mert nem számolt azzal, hogy ezen egyedüli felmentési indok jogszerűsége a másodfokú eljárásban ekkora szerepet kap. Ebből kifolyólag szükségesnek tartotta a Kúria előtti vagy a Kúria által alsóbb bíróságokhoz utalt eljárásban ezen ok jogszerűségének vizsgálatát, mivel ennek hiányában – véleménye szerint – az eljárás e felmentési ok tekintetében egyfokúvá válna.

Az alperes a felülvizsgálati ellenkérelmében a jogerős ítélet hatályában való fenntartását kérte. Álláspontja szerint a joggal való visszaélés jelen esetben nem valósulhat meg, ezen álláspontjának alátámasztására szolgáló érvelésként megismételte a másodfokú bíróság következtetéseit. Hivatkozott továbbá arra, hogy eljárásjogilag egyértelmű, hogy amely felmentési ok jogszerűsége ellen egyik fél sem nyújtott be fellebbezést, az jogerőssé vált, deklarálva ezzel, hogy az alperesi intézkedés immáron nemcsak formálisan, de *ténylegesen* is jogszerű volt. Végül pedig kifejtette, hogy a joggal való visszaélés vizsgálata – szerinte – leginkább a működési okból született jogviszony-megszüntetés esetén vizsgálandó, így ha a foglalkoztatott személy elküldte a jogviszony megszüntetését megalapozó kötelezettségszegést, akkor a rendeltetésellenes joggyakorlás vizsgálata okafogyottá válik. A fennálló konfliktusos helyzetre reagálva az alperes idézte a Kúria egy korábbi – Mfv.I.10.612/2013. számú – határozatát,

³ Az „általában” kifejezést az EBH2014. M.25. számú elvi döntés nem tartalmazza. Ugyanakkor a Kúriának a joggal való visszaélés tilalmának értelmezési gyakorlatát kutató joggyakorlat-elemző csoportja ezt az elvi döntést az „általában” kifejezés hangsúlyozásával tartja fenn. (kuria-birosag.hu/sites/default/files/joggyak/a_joggal_valo_visszaeles_-_joggyakorlat_elemzo_csoport_vegso.pdf) (a továbbiakban: Összefoglaló jelentés) 25. o.

amely alapján kiemelte, hogy önmagában annak bizonyítása, hogy a munkavállaló és a vezetője kapcsolata nem jó, nem eredményezi a joggal való visszaélés tényállászerűségét.

Összegezve a felülvizsgálati indítványokban foglaltakat, egyértelműen látható, hogy a felperes az elsőfokú ítélet, az alperes a jogerős döntés érvelését és következtetéseit vélte helytállónak. Szintén kitűnik, hogy amíg a fellebbezésben mindössze a joggal való visszaélés kérdéskörére irányult a figyelem, addig a jogerős ítéletet követő felülvizsgálati indítványban a felperes már a korábban *res iudicata-t* képező, formálisan jogszerű okot is vitatta – ezen kifogásnak ugyanakkor nem anyagi jogi, hanem eljárásjogi oldalát emelte ki. Az alperes az előbbi kérdésre röviden, a joggal való visszaélésre nagyobb terjedelemben reagált – követve a jogerős ítélet gondolatmenetét –, amelyet továbbá kiegészített a jogviszony teljesítése során felmerülő, a felek közötti konfliktus nyomán megfogalmazott argumentációval.

3. Az ítélet érvelése

A Kúria a felülvizsgálati kérelemben foglaltakat részben megalapozottnak találta.

Eltérve az ítélet pontjainak sorrendiségétől először kiemeljük, hogy a felmerült, be nem nyújtott fellebbezéssel kapcsolatos eljárásjogi kérdés terén a Kúria nem osztotta a felperes álláspontját. Döntésében aláhúzta, hogy a felperesnek a *polgári perrendtartásról szóló 2016. évi CXXX. törvény* (a továbbiakban: Pp.) értelmében volt lehetősége fellebbezést benyújtani és a rendkívüli felmentést vitássá tenni akkor is, ha az formálisan jogszerű is lenne, függetlenül attól, hogy utóbb, más oknál – a joggal való visszaélés tilalmának megsértésénél – fogva az elsőfokú bíróság végül jogellenesnek minősítette a jogviszonyt megszüntető intézkedést. A Kúria rögzíti, hogy a másodfokú bíróság fellebbezés hiányában, tekintettel a *polgári perrendtartásról szóló 1952. évi III. törvény* (a továbbiakban: régi Pp.) 233. § (1) bekezdésének és 253. § (3) bekezdésének eljárásjogi szabályaira, ezt a kérdéskört nem is vizsgálhatta; ez következik a „kérelemhez kötöttség” polgári eljárásjogi alapelvéből.⁴ Így a bíróság deklarálta, hogy ezen ok tekintetében az eljárás azért vált egyfokúvá, mert az ellen egyik fél sem nyújtott be fellebbezést, a benyújtott fellebbezésen túlterjeszkedni pedig főszabály szerint nem lehet. A másodfokú bíróság eljárása ezek alapján nem valósított meg jogszabálysértést.

A Kúria ítéletében a következetes ítélkezési gyakorlatra hivatkozással rögzíti, hogy ha a jogviszonyt megszüntető fél intézkedése indokolásában több okot jelöl meg, akkor is helye van az intézkedés jogszerűségének megállapításának, ha mindössze egy indok felel meg a már korábban kifejtett hármas – *világos, valós, okszerű* – feltételrendszernek. A Kúria kiindulópontja tehát a jogszerű rendkívüli felmentés volt. A jogszerűség másodfokú eljárásban való vizsgálatának hiányát kifogásoló felperes bár kérte

a Kúriát, hogy tegye meg ezzel kapcsolatban a korábban említett intézkedéseket, erre a legfőbb bírói fórumnak nem volt lehetősége. A Kúria hivatkozta a régi Pp. 275. § (2) bekezdését és a következetes ítélkezési gyakorlatot, amelyből az következik, hogy olyan kérdéskörrel, amely a felek által nem vitatott⁵ és amelyről így a jogerős ítélet sem rendelkezik, a Kúria előtti felülvizsgálati eljárásban sem lehet állást foglalni.

A Kúria az Mt. 7. §-a szerinti joggal való visszaélés kérdését ugyanakkor vizsgálat alá vonta, és mindenekelőtt azt rögzítette, hogy a másodfokú bíróság jogértelmezésével nem ért egyet. Érvelésének kiindulópontját a *joggal való visszaélés tilalmának megsértésével kapcsolatos munkaügyi perekben felmerült egyes kérdésekről szóló 5/2017. (XI. 28.) KMK vélemény* (a továbbiakban: KMK vélemény) szerinti megállapítások adták. Erre tekintettel határozta meg a joggal való visszaélés legfontosabb feltételét, miszerint ez a hivatkozás akkor lehet megalapozott, ha valamilyen alanyi joggyakorlás *formálisan* jogszerűen történik. A formális jogszerűség álláspontja szerint azt jelenti, hogy az alanyi jog gyakorlása általában jogszerű, de az eset összes körülményeiből megállapítható, hogy az az adott esetben visszaélés-szerű. Ezen gondolatmeneten haladva mondta ki azt is a testület, hogy kizárt a joggal való visszaélés és a tételes jogszabályba ütközés párhuzamos megállapíthatósága.

Bár az előbbieket egyértelműnek tűnnek, az eljáró bíróság megállapította, hogy a gyakorlatban *mégis* többször előfordul a tételes jogszabályba ütközés és a rendeltetésellenesség egymás melletti, párhuzamos hivatkozása, továbbá az is, hogy az egyébként tételes jogi normát sértő aktust joggal való visszaélésként jelölik meg.

A Kúria a KMK véleményben és a jelen ítéletében azt is kifejtette, hogy a joggal való visszaélés tilalma elvének alkalmazása szükséges, ha az Mt. 7. §-ában nevesített valamely körülmény merül fel.⁶ Az adott esetben szereplő, a felperes és az alperes közötti munkahelyi konfliktushelyzet ezért mindenképpen vizsgálható.

A KMK véleményben foglaltak absztrakt felvázolását követően a Kúria konkrétan kimondta, hogy a másodfokú bíróság az előbbi értelmezéssel ellentétesen jutott arra a következtetésre, hogy a joggal való visszaélés a másodfokú eljárásban azért nem vizsgálható, mert az elsőfokú bíróság a projekttervezéssel kapcsolatos mulasztást rendkívüli felmentésre alapot adó kötelezettségzegésként értékelte. A rendkívüli felmentés gyakorlása alanyi jog. E joggyakorlás akkor *formálisan* jogszerű, ha a joggyakorlója „a jogát látszólag az e jogintézményt szabályozó rendelkezések betartásával gyakorolja, a joggyakorlás módja azonban jogszerűtlen, ellentétes a jogintézmény céljával”.⁷ Ilyenkor

⁵ Ti. fellebbezés hiányában nem vitatott.

⁶ Az Mt. 7. § (1) bek. értelmében „joggal való visszaélés különösen, ha az mások jogos érdekeinek csorbítására, érdekérvényesítési lehetőségeinek korlátozására, zaklatására, véleménynyilvánításának elfojtására irányul vagy ehhez vezet”. Véleményünk szerint e szakasz (2) bekezdése szerinti jognyilatkozat-pótlás is ide sorolandó. Kiemeljük, hogy a felsorolás semmiképpen sem taxatív; a jogalkotó ezt a „különös” szó alkalmazásával rögzíti.

⁷ Összefoglaló a közalkalmazotti jogviszony rendkívüli felmentéssel való megszüntetése és az Mt. 7. § (1) bekezdés tárgyában hozott Mfv.III.10.734/2017/4. számú határozatról (a Kúria tájékoztatója) (kuria-birosag.hu/hu/sajto/osszefoglalo-kozalkalmazotti-jogviszony-rendkivuli-felmentessel-valo-megszuntetese-es-az-mt-7).

⁴ Az új (hatályos) Pp. a jelen esetben irányadó tényállás tekintetében szintén azonosan rendelkezik. A Pp. 365. § (2) bek. a) pontja értelmében „[f]ellebbezésnek van helye az elsőfokú bíróság ítélete ellen”. A Pp. 370. § (1) bek. első fordulata értelmében „[a] másodfokú bíróság felülbírálati jogkörét – a (2)–(4) bekezdésben foglalt eltéréssel – az erre irányuló fellebbezési kérelemre, csatlakozó fellebbezésre, ellenkérelemre, azok korlátai között gyakorolja”.

a rendkívüli felmentést valójában nem a Kjt. vonatkozó rendelkezései alapozzák meg és indokolják, hanem a joggal való visszaélés valamely, Mt.-ben felsorolt vagy fel nem sorolt esete. A *Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény* (a továbbiakban: Ptk.) javaslatához fűzött miniszteri indokolás rögzíti, hogy az alanyi joggyakorlás rendeltetésellenes, ha erre a jog elvárásaival szembehelyezkedő módon kerül sor.⁸ A Kúria kiemeli, hogy a Ptk. javaslatához fűzött miniszteri indokolás ebben a kérdésben az Mt. vonatkozó rendelkezésére is irányadó (Ítélet [35]).

Mindezek alapján a Kúria szerint a másodfokú bíróság tévesen jutott arra a következtetésre, hogy a joggal való visszaélés kérdése egy jogszerűnek bizonyult felmentési ok esetén nem vizsgálható. A Kúria egy korábbi munkaügyi per alapján rámutatott, hogy a rendkívüli felmondás rendeltetésellenességének megállapítására csak akkor kerülhet sor, ha az intézkedés egyébként mindenben megfelel az Mt. rendelkezéseinek, azaz formálisan mindenképpen jogszerű.⁹ A testület azt is kiemelte, hogy a jogalkotó a joggal való visszaélés vizsgálatát nem korlátozta a jogviszony-megszüntetés egyes módozataira. Rögzítette, hogy az elsőfokú bíróság által, a projekttervezéssel kapcsolatos mulasztással összefüggésben kimondott kötelezettségzegést a felülvizsgálati eljárásban is irányadónak kell tekinteni, eltérő megállapítást e kérdésben az eljárásjogi korlátok miatt nem lehet tenni. Ezt követően viszont ténylegesen meg kell – és a másodfokon eljáró bíróságnak is meg kellett volna – vizsgálni annak eshetőségét, hogy a megjelölt tények és körülmények alkalmasak-e a fél előadása alapján a rendeltetésellenes joggyakorlás további vizsgálatára, esetleg mutatkozik-e esély annak beigazolására. Ezt a Kúria szerint a konkrét ügyben a jogsértést állító fél által indítványozott bizonyítás eredményeként lehet megállapítani. A Kúria – idézve az elsőfokú bíróságot – rögzíti, hogy a lefolytatott bizonyításból az első fokon eljáró bíróság azt a következtetést vonta le, hogy a munkáltatói jogkör gyakorlója a rendkívüli felmentés jogát személyes és szakmai konfliktus feloldása érdekében, retorzióként, megtorlásként gyakorolta. Az alperes bár a fellebbezésében az elsőfokú bíróság bizonyítékértékelését, a tényállásból levont következtetések helyességét egészében vitatta, a másodfokú bíróság – téves jogértelmezésen alapuló, eltérő jogi álláspontja folytán – e tekintetben nem foglalt állást.

4. A rendelkező rész és a *ratio decidendi*

A Kúria a régi Pp. 275. § (4) bekezdése alapján a jogerős ítéletet abban a részben, amelyben a másodfokú bíróság a felperes kártérítés és végkielégítés iránti igényét elutasította hatályon kívül helyezte és a másodfokú bíróságot új eljárásra és új határozat hozatalára utasította. Végezetül rögzítette, hogy a megismételt eljárásban a másodfokú bíróságnak vizsgálnia kell a rendkívüli felmentés közlésének a joggal való visszaélés tilalmába ütközöttségét, és az alperesi kifogások vizsgálatával kell e kérdésben döntenie [rég Pp. 275. § (5) bekezdés].

⁸ Ld. T/7971. számú törvényjavaslat a Polgári Törvénykönyvről „Első könyv – Bevezető rendelkezések” 7. pontban kifejtett indokolás a joggal való visszaélés tilalmával összefüggésben.

⁹ Kúria Mfv.I.10.568/2013/16.

A Kúria a rendelkező részben két jól elhatárolható gondolat mentén haladt, még akkor is, ha ez az ítélet megállapításainak sorrendiségéből nem olvasható ki egyértelműen. E két érvelés – az anyagi és eljárásjogi megállapítások – általánosságban minden bírósági határozatban jelen van, de a processzualis tartalom ott érhető igazán tetten, ahol az eljáró bíróságot ilyen jellegű normák korlátozzák az érdemi kérdésekben való állásfoglalásban.

(I) A Kúria kiemeli a jogszerű felmentési, illetve felmondási okokkal kapcsolatos követelményeket. A bíróság ezzel olyan joggyakorlatot emelt be a döntésébe, amely a „felmondási” és „felmentési” okok kifejezést párhuzamosan használja – és mindezt a „rendkívüli” jelzővel megtoldva –, amely jelen esetben azt jelenti, hogy az egyoldalúan, elsősorban a munkáltató által megszüntetett jogviszonyok esetén jogszerű lesz a megszüntető aktus, ha az intézkedés indokaként megadott több ok közül egy is megfelel a jogszabályi követelményeknek.

(II) A Kúria ítéletében, hivatkozva a KMK véleményre, rögzítette, hogy az általános magatartási követelmények közül a joggal való visszaélés megállapításának fogalmi előfeltétele az alanyi jog megléte. Kiemelte, hogy a rendeltetésellenes joggyakorlás akkor valósulhat meg, ha az alanyi jog gyakorlása formálisan jogszerű – azaz nem *ex lege* jogellenes –, de az adott eset összes körülményéből kifolyólag a helyzet mégis visszaélésszerű.

(III) A Kúria deklarálta, hogy az Mt. 7. §-ának megalkotásakor a törvényalkotó nem korlátozta a joggal való visszaélés határozhatóságát a jogviszony-megszüntetés egyes módozataira (Ítélet [36]).

5. Az érvelés kritikája

5.1. A *ratio decidendi* értelmezése

Ad (I) Az első megállapítás nemcsak gazdasági munkaviszonyok esetén, hanem a közszolgálat, illetve a közalkalmazotti szféra terén is irányadó. A joggal való visszaélés relációjában azért véljük fontos kiindulópontnak a fenti intézkedés vizsgálatát, mert ha annak jogszerűtlensége bebizonyosodik – azaz ha az intézkedés nem világos, nem valós vagy nem okszerű indokon alapul, illetőleg több indok esetén egy sem felel meg a hármas konjunktív követelménynek –, a joggal való visszaélés kérdésének vizsgálatára nincs szükség. Az előbbi megállapításnak anyagi jogi gyökere van, ugyanis az *ex lege*, azaz a jogszabály rendelkezéseiből közvetlenül fakadó jogellenesség bebizonyosodása esetén az intézkedés ezen a címen jogellenes, megelőzve az alapelvi rendelkezéseket. Ennek magyarázata azon általános jogelvi, hogy a különös rendelkezés lerontja az általánost. A megszüntető aktussal összefüggésben azt is hangsúlyozzuk, hogy e rendkívüli intézkedés¹⁰ mindig többletfeltételekhez kötött – például az intézkedés megtételére szolgáló határidő megtartásához –, így azok teljesülésének vizsgálata ugyancsak elengedhetetlen ahhoz, hogy a joggal való visszaélés vizsgálata megkezdhető legyen. Következésképpen megállapítható, hogy ahol nem található a jogszabály különös rendelkezéseiből fakadó *ex lege* jogellenességi ok – azaz ahol az adott intézkedés formálisan biztosan jogszerű –, ott az alapelvi rendelkezések vizsgálata szükséges.

¹⁰ Az Mt. szóhasználata értelmében „azonnali hatályú” felmondás, amely esetében szintén alkalmazható a Kúria által hivatkozott joggyakorlat.

Ad (II) A joggal való visszaélést előidéző helyzet aktív módon¹¹ és passzív magatartással¹² is előidézhető. Fontos megemlíteni, hogy bár az ítélet nem tárgyalja, az említett KMK vélemény expliciten kimondja, hogy szerződéses jognyilatkozattal összefüggésben nem lehet joggal való visszaélésre hivatkozni. A kontraktuális jognyilatkozatok esetén nincs alanyi jog, csupán konszenzuson alapuló jogok és kötelezettségek. Ebből következően nem hívhatók fel rendeltetésellenességre hivatkozva a jogviszonyt létrehozó nyilatkozat és annak kikötései, illetve módosításai – különösen a próbaidő és a határozott időtartam kikötése¹³ –, ahogy a közös megegyezés megszüntetés és a munkaviszony teljesítésével összefüggésben (például a leltárfelelősség vonatkozásában) kötött megállapodás tartalma sem. Véleményünk szerint ezen jognyilatkozatok esetében is felhívható ugyanakkor olyan alapelv, amelynek nem előfeltétele az alanyi jog.¹⁴

Az ügyben a Kúria eljárásjogi alapon rögzítette, hogy helyesen járt el a másodfokú bíróság akkor, amikor nem vizsgálta a felperes projekttervezéssel kapcsolatos adminisztrációs mulasztását mint a rendkívüli felmentés egyik indokának jogszerűségét megállapító elsőfokú döntésbe foglalt megállapítást, mivel felperes e kérdéskörben fellebbezési jogával nem élt, az alperes pedig ezen, számára kedvező elsőfokú ítéleti rendelkezés helyességét – érthetően – nem vitatta. A Kúria megállapította, hogy az eljárás nem válik egyfokúvá csupán azért, mert az erre hivatkozó fél utóbb arra hivatkozva nem él a törvény által biztosított fellebbezési jogával, hogy nem számított az adott kérdéskör későbbi fontosságára a bírósági eljárásban. Tekintettel arra, hogy a másodfokú jogerős ítélet fellebbezés hiányában nem vizsgálhatta a fentieket, erre a felülvizsgálati eljárásban a Kúriának sem volt törvényes lehetősége.

A konkrét ügyben a Kúria bár eljárásjogi kérdésekben osztotta a másodfokú bíróság álláspontját, a jogerős döntés joggal való visszaélés kapcsán tett megállapításaival nem értett egyet. Látható, hogy a másodfokú bíróság eljutott annak megállapításáig, hogy az elsőfokú döntés valamely rendelkezése fellebbezés hiányában nem vitatott, azaz jogerőssé válik. Ennek kapcsán helytálló az az ítéleti megállapítás, hogy a rendkívüli felmentés jogszerű alperesi intézkedés volt, ugyanis ez az indok – ha egymagában is – megfelelt a törvényi kritériumoknak. A Kúria viszont

rávilágított, hogy a másodfokon eljáró bíróság a KMK véleményben foglaltakkal ellentétesen jutott arra az álláspontra, hogy a joggal való visszaélés azért nem vizsgálható, mert a rendkívüli felmentés a projekttervezéssel kapcsolatos felperesi adminisztrációs mulasztás indokával megalapozott, azaz jogszerű.

Egyetértve a Kúriával és hivatkozva az általunk fent írtakra, pont az az egy kifejezett előfeltétele van a joggal való visszaélés megállapításának, hogy az alanyi jogon alapuló intézkedés formálisan jogszerű legyen. A megalapozatlannak bizonyuló (rendkívüli) felmentés minden esetben *ex lege* jogellenes jogviszony megszüntetésnek minősül. A *megalapozottnak tűnő*, a jogszabály rendelkezéseinek mindenben megfelelő intézkedés *formálisan* minden esetben jogszerű, ugyanakkor erre irányuló kérelem esetén vizsgálendő, hogy a jogszerűség *tartalmilag* is fennáll-e, azaz az aktus nem ütközik-e az általános magatartási követelményekbe. Így rögzítendő az is, hogy téves a másodfokú bíróság azon megállapítása, hogy az elsőfokú bíróság túl széles körű bizonyítást folytatott le a joggal való visszaélést illetően. Ellenkezőleg, az elsőfokú bíróság bizonyítási eljárása szükségesnek bizonyult, hiszen megállapította a rendkívüli felmentés (formális) jogszerűségét. Véleményünk szerint – túllépve azon, hogy a Kúria egyet nem értését fejezte ki a jogerős döntés ezen passzuszával – kimondható az is, hogy eljárásjogi szempontból pont a másodfokon eljáró bíróságnak kellett volna – amennyiben ez vitatott – a lehető legszélesebb körű bizonyítást lefolytatni a rendeltetésellenes joggyakorlás kapcsán, hiszen a másodfokú eljárás megkezdésekor az ítéletnek a jogszerű rendkívüli felmentést tartalmazó része már – ide kapcsolódó fellebbezés hiányában – jogerőssé válva biztos kiindulópontot jelentett volna az Mt. 7. §-ában foglalt követelmények vizsgálatára.

Ad (III) Kiemeljük, hogy a jog gyakorlásán belül a törvényalkotó semmilyen korlátot nem állít fel annak megakadályozására, hogy a joggal való visszaélés felhívható legyen. A jogdogmatika, valamint az Mt.-n és a Ptk.-n alapuló ítélkezési gyakorlat – amelyet egyébként jelen ítélet is megemlít – kimunkálta azt, hogy általánosan bármilyen alanyi jog gyakorlásával összefüggésben hivatkozható a joggal való visszaélés. Ehhez kiegészítésként jegyezzük meg, hogy az Mt. sokszínű alapvető követelményére tekintettel léteznek más olyan általános magatartási követelmények, amelyekre sikeresen szintén csak alanyi jog fennállása esetén lehet hivatkozni. Az Mt.-ben foglalt méltányos mérlegelés elve jó példa arra, hogy munkajogi területen árnyaltabb a kép az általános magánjogi eseteknél. Ezen alapulva a munkavállalói teljesítés egyoldalú, munkáltató általi meghatározásánál kap szerepet. Így tehát a joggal való visszaéléstől eltérően a méltányos mérlegelés követelményébe csak a munkáltató magatartása ütközhet, és az csak a munkaviszony teljesítésével összefüggésben valósítható meg, ezért a méltányos mérlegelés alapulva a rendeltetésellenes joggyakorlás *lex specialis-ának* is nevezhető.¹⁵

Az előző megállapításokból kitűnik, hogy a Kúria osztotta a felperes álláspontját a joggal való visszaélés értelmezésével összefüggésben. Rögzítette, hogy minden egyes ügyben meg kell vizsgálni, hogy a kereseti kérelemben előadottak egyáltalán alkalmasak-e a joggal való visszaélés vizsgálatára. Ha a vizsgálat feltételei adottak, akkor a joggal való visszaélésre hivatkozó fél által előterjesztett bizonyítás alapján szükséges annak vizsgálata, hogy a hivatkozott alapelv sérelme bekövetkezett-e. Tekintettel a

¹¹ A jogszabályból eredő cselekvési lehetőséget jelent, ám e cselekvés végső soron csak formálisan jogszerű. Ez a rendeltetésellenes joggyakorlás legtipikusabb esete, és a gyakorlat alapján leginkább a munkáltató valósítja meg, ugyanis a munkaviszonyban a munkáltató elsősorban (alanyi) jogaival írható le.

¹² Erre nézve az Mt. 7. § (2) bek.-ben nevesített munkaviszonyra vonatkozó szabály által megkívánt jognyilatkozat-megtagadás hozható fel példaként. A szakszervezet jognyilatkozat megtagadásával összefüggő alanyi joggyakorlását a bírói gyakorlat többek között az EBH2003. 967. és a BH2016. 93. számú elvi döntéseiben vizsgálja.

¹³ Ld. részletesen HERDON István: „A joggal való visszaélés a munkaügyi bíróságok ítélkezési gyakorlatában” in: Országos Bírósági Hivatal (szerk.): *Mailáth György Tudományos Pályázat 2019. Díjazott dolgozatok* (Budapest: Országos Bírósági Hivatal 2019) 547–599.

¹⁴ Egyetértünk Tercsák Tamással abban, hogy kontraktuális jognyilatkozatok esetében a jóhiszeműség és tisztesség követelményének alapulva minden bizonnyal alkalmazható lehet a sokak által ilyen esetekben is hivatkozott joggal való visszaélés helyett. TERCSÁK Tamás: *A joggal való visszaélés* (Budapest: HVG-ORAC 2018) 517. és Összefoglaló jelentés 28–29. o.; továbbá KMK vélemény 2. pontjához fűzött magyarázat.

¹⁵ Ld. részletesen HERDON (13. lj.) 554., 572–573.

másodfokú bíróság téves jogértelmezésére, az ügy érdemében a Kúria végső soron eljárásjogi okok miatt nem tudott határozni. Döntésében ezért a másodfokú bíróságot a jelen ítéletben foglalt megállapítások figyelembevételével új eljárásra és új határozat meghozatalára utasította.

5.2. Kritikai elemzés

(I) Kiindulópontként rögzítendő, hogy a végső döntéssel anyagi jogi és eljárásjogi oldalról is egyetértünk. Anyagi jogi oldalon jelen esetben – erre vonatkozó érdemi felülvizsgálati döntés nélkül – azt értjük, hogy a Kúria az adott helyzetben a lehető leg szélesebb körben tett megállapításokat a konkrét ügyre vonatkoztatva, nem kizárólag a jogszabályok alapján, hanem a figyelembe vehető dogmatikai és joggyakorlati előzményeket is felhasználva. Így egyetértünk a Kúriával abban, hogy a joggal való visszaélés tilalmának – illetőleg a tilalom megsértésének – kérdését nem szűk, hanem tág kontextusban kell vizsgálni, hiszen az általános magatartási követelményként a tételes, különös jogszabályi rendelkezések mellett szubszidiárius természetű. Helyesnek véljük a Kúria azon álláspontját is, miszerint a joggal való visszaélés kérdéskörét az alanyi jog keresésével, illetőleg ennek megtalálása esetén az alanyi jog gyakorlásának formális jogszerűsége elemzésével kell kezdeni.

Ugyanakkor véleményünk szerint ezen a ponton célszerűbb lett volna a Kúria által alkalmazott joganyagot, jogdogmatikát és joggyakorlatot először absztraktabb módon, részletesebben felvázolni, majd ezt követően a szóban forgó esetben szereplő körülményekre rátérve levonni a konkrét konzekvenciákat. Úgy gondoljuk, hogy az előbbi hiányában a téma komplexitása miatt könnyű elveszni a jogértelmezésben, miközben maga az ítélet értékes megállapításokat tartalmaz. Az ítélet felépítésének nagy jelentősége lehet ebben az esetben, hiszen maga a Kúria is rámutatott arra, hogy a témában igen gyakran felmerülő probléma a téves hivatkozás, így klasszikusan az, amikor visszaélésszerű helyzetként citálják azt, amikor valójában tételes jogellenesség detektálható (Ítélet [33]).

(II) Bár a döntés álláspontunk szerint is helyes, érvelése szabatos, ugyanakkor az adott körülmények között tartalmi tekintetben szűkszavú. Az adott körülményeken azt értjük, hogy a felülvizsgálati eljárás lezárultáig – kifejezetten a joggal való visszaélés tilalmának alapelvével összefüggésben – születtek olyan, messzemenő következtetéseket tartalmazó bírói határozatok, jogirodalmi alkotások, joggyakorlatot elemző szakmai művek, amelyek beemelése egy felsőbbbírói döntésbe – álláspontunk szerint – kívánatos lenne, különösen egy ilyen összetett jogértelmezési dilemma kapcsán. Hiszen a Kúria ilyenkor tudja kibontakoztatni jogfejlesztő tevékenységét, hozzájárulva ezzel a következetes ítélkezési gyakorlat fejlesztéséhez és stabilizálásához, valamint a helyes jogértelmezéshez. A testület a jelen ítéletben maga mutat rá arra, hogy sokszor – tévesen – párhuzamosan hivatkozzák a joggal való visszaélést a tételes jogellenességgel, egyes esetekben pedig az előbbit az utóbbi helyett állapítják meg. Erre tekintettel fontosnak tartjuk a probléma felvázolása mellett a probléma megoldásának tevékeny elősegítését is. Mindenképpen jó irány, hogy a Kúria jelen ítéletében, ahogyan több, a KMK vélemény megalkotása óta született döntésében, hivatkozza az említett véleményt, beemelve annak a szűkebb értelemben vett, az esetre közvetlenül vonatkozó értelmező passzusait (Ítélet

[33]–[34]). Látva viszont, hogy a Kúria is említést tesz az elszaporodott, helytelen jogértelmezésről, úgy véljük, hogy már az alanyi jog fogalmából kiindulva, a joggal való visszaélés mélyrehatóbb, kiterjedtebb értelmezést kívánna meg. Ezzel kapcsolatban az általunk minimálisnak gondolt elemeket már nagyrészt kifejtettük a korábbi pontban. Többek között azt, hogy nem tartjuk elégségesnek a pusztán pozitív alanyi jogi fogalmat, hanem szükségesnek tartjuk a negatív meghatározást is, miszerint a szerződéses jognyilatkozatok esetén a joggal való visszaélés elve – alanyi jog hiányában – nem hivatkozható, ugyanis a kontraktusból eredő jogosultság nem egyenlő a tárgyi jogból fakadó jogosultsággal. Ugyanakkor a hatályos Mt. rendelkezéseit tekintve az alanyi jog fennállása nem jelent kizárólag a joggal való visszaélés kérdéskörére irányuló vizsgálatot, mivel az Mt. más olyan általános magatartási követelményt is tartalmaz, amely igényli az alanyi jog meglétét. Ez az alapelv a méltányos mérlegelés elve, amelyről az előző pontban már értekeztünk.

(III) A tárgyalat esetben a felek és a bíróságok is hivatkoztak több korábbi döntést valamely állításuk alátámasztására. Hiányosnak véljük az eljáró bíróságok – így a Kúria – megállapítását arra nézve, hogy valamely korábbi döntés milyen alapon alkalmazható a rendeltetésellenes joggyakorlás vizsgálata során. Fontosnak tartjuk ugyanis, hogy a joggal való visszaélés már több évtizede szerves része az éppen hatályos munkajogi törvénykönyvnek, amely így terjedelmes ítélkezési gyakorlatot tudhat maga mögött. Maga az alapelv tartalma évtizedek alatt sem változott érdemben, ugyanakkor egy különleges jogintézményről van szó, ahol a változatlan tartalom sem jelent automatikus alkalmazhatóságot. Ennek oka, hogy a joggal való visszaélés minden esetben egy fontos előkérdésben való döntés végkimenetelétől függ, nevezetesen, hogy történt-e a különös szabályok szerint jogsértés, azaz jogellenes-e valamely fél intézkedése, amellyel összefüggésben az intézkedést megvalósító az alanyi jogára hivatkozik.¹⁶ Felhívjuk a figyelmet arra, hogy a korábbi bírósági döntések elemzése nyomán nemcsak az Mt. 7. §-ának tartalmát kell figyelemmel kísérni, hanem a jogszabályi közeg változását is. Előfordulhat ugyanis, hogy amíg az Mt. rendelkezéseiből egy adott időállapotban tételes jogellenesség következik, addig jogszabályváltozás folytán a későbbiekben az adott magatartás alakilag jogszerű lesz. Ugyanez elképzelhető természetesen fordítva is.¹⁷

¹⁶ A munkaviszony létszakaszain belül ebből a körből a jogviszony létrehozása egyértelműen kizárható, mivel ez csak konszenzusos jognyilatkozattal történhet meg. A tipikus visszaélési esetkörök elsősorban a munkaviszony teljesítésével összefüggésben, a munkáltató utasításadási jogával, egyoldalú belső aktsaival – így különösen a munkáltatói szabályzattal – kapcsolatban képzelhetők el, emellett pedig a bírósági eljárásban a jogviszony egyoldalú megszüntetésével kapcsolatban hivatkozzák leggyakrabban az alapelvet.

¹⁷ Az utóbbi esetben a legkézenfekvőbb példa a határozott idejű jogviszonnyal kapcsolatosan az új Mt. 192. § (4) bek. szerinti rendelkezés, mely rögzíti, hogy a határozott idejű jogviszony meghosszabbítása vagy meghatározott időn belül ismételt létesítése a felek között mikor ütközik tételes jogi tilalomba. A régi Mt. ilyen rendelkezéseket nem tartalmazott, ezért a joggyakorlatban felmerült annak a kérdése – és több ilyen döntés is született (ld. az ismételt, 19 alkalommal létesített határozott idejű munkaviszonnyról szóló EBH1999. 136. számú döntést) –, hogy tételes jogi tilalom hiányában megállapítható-e a joggal való visszaélés.

A konkrét esetben nem vitatható a bíróságok döntése azzal az eljárásjogi helyzettel kapcsolatban, hogy a felperes nem nyújtott be fellebbezést azon elsőfokú ítéleti rendelkezéssel szemben, amely a rendkívüli felmentés *formális* jogszerűségét megalapozta. Ennek okát abban látjuk, hogy ez a joggal való visszaélés előfeltételeként teljesülve lehetővé tette, hogy a rendeltetésellenes joggyakorlás megállapítást nyerjen, amely így végső soron az alperesi intézkedés jogellenességének kimondásához vezethet, annak minden jogkövetkezményével együtt, ugyanúgy, mintha az intézkedés formálisan sem lett volna jogszerű. A felperes ugyanakkor nem vette figyelembe, hogy önmagában a megállapított, rá nézve hátrányos következményeket tartalmazó, formálisan jogszerű felmentés megállapítása előtt a joggal való visszaélés tilalma egyfajta „védőfalként” van jelen, amelyet az alperes fellebbezési kérelmében támadott meg. Bár véleményünk szerint a másodfokú bíróság tévedett a jogértelmezést illetően, hiányoljuk a Kúria egyértelműbb figyelemfelhívását a joggal való visszaéléssel összefüggő – előbb felvázolt – „csapdahelyzetre”. Úgy is mondhatnánk, hogy egyedülállónak véljük a joggal való visszaélés tilalmának alapelvét abban, hogy az erre való hivatkozás esetén a hivatkozó fél e kérdéskörben csak akkor lehet pernyertes, ha bebizonyosodik, hogy a másik fél a visszaélésszerű helyzet megteremtésének a kivételével minden jogszerűen hajtott végre.¹⁸ Ez pedig a fent citált eljárásjogi „csapdahelyzethez” vezet, mert bár a hivatkozó fél a jogkövetkezményeket illetően elérte a célját – és így vélhetően ebben a körben fellebbezésben sem teszi azt vitássá –, a másik fél minden bizonnyal jogorvoslattal él a döntés ezen része ellen, mert bár kimondták, hogy *formálisan* jogszerűen járt el, intézkedése nem felelt meg az Mt. 7. §-ában foglaltaknak.

(IV) Szintén felvetjük, hogy a rendkívüli jogviszony-megszüntetéssel összefüggésben a Kúria bár helyes következtetést levonva, de kissé szűkszavúan érvelt. Álláspontunk szerint a testület nem reagált érdemben a felülvizsgálati kérelemben idézett bírói gyakorlatra, amely azért aggályos, mert az már a másodfokú eljárásban is szerepet kapott. A hivatkozott EBH2014. M.25. számú elvi határozatot ugyanis a másodfokú bíróság akként értelmezte, hogy a felperes elkövette a rendkívüli felmentésre alapot adó kötelezettségzegést, ezért az emiatt alkalmazott intézkedés nem hátrány okozására irányult, az nem retorzió volt, így pedig nem minősülhet joggal való visszaélésnek. A másodfokú bíróság hivatkozott arra is, hogy a Kúria joggyakorlat-elemző csoportja szerint a bizonyított, lényeges, vétkes és jelentős mértékű kötelezettségzegés esetén általában nem állapítható meg joggal való visszaélés (Ítélet [11]). Az előbb irtakból látható, hogy minden szükséges komponenszt hivatkozott a másodfokú bíróság, amely elegendő lett volna a helyes jogértelmezéshez, ám ez valamilyen oknál fogva nem volt kellően meggyőző, így kudarcba fulladt. Mindezt – mivel az alperes is hivatkozta a felülvizsgálati ellenkérelmében – a Kúria nem hagyhatta volna részletesebb érvelés nélkül.

A joggal való visszaélés előfeltétele az alanyi jog megléte, amelynek szűkebb kategóriáját a jogalkotó nem adja meg. Ez azt jelenti, hogy nincsen olyan típusú alanyi jog, amelynek gyakorlásával összefüggésben a rendeltetésellenes joggyakorlás ne lenne hivatkozható. A Kúriának mindenképpen érdemes lett volna említést tennie joggyakorlat-elemző csoportjának véleményéről, amely pusztán generálisan tartotta irányadónak az EBH2014. M.25. számú elvi határozat rendeltetésellenes joggyakorlással összefüggő kérdéseit.¹⁹

Ha a joggyakorlati előzményeket áttekintjük, látható, hogy a munkavállalói, illetőleg közalkalmazotti kötelezettségzegés egy olyan helyzet, amelynek lehetnek és kell is, hogy legyenek legitim hátrányos jogkövetkezményei, ám ez sem lehet határtalan. Egy korábbi bírósági határozat²⁰ szerint – amikor még a közalkalmazott is lehetett fegyelmi eljárás alanya – a Legfelsőbb Bíróság rögzítette, hogy nem felel meg a rendeltetészerű joggyakorlásnak az, ha a munkáltató a közalkalmazottal szemben akkor érvényesíti a fegyelmi jogkörét, amikor tudomást szerez annak közérdekű bejelentéséről.

(V) A Kúria a joggal való visszaélésnek a Ptk. javaslatához fűzött miniszteri indokolását alkalmazandónak mondja ki az Mt. 7. §-a szerinti joggal való visszaélés tilalmának alapelvét. Első körben rögzítendő, hogy a Ptk. indokolása nem tartalmaz arra vonatkozó rendelkezést, hogy az az Mt.-n alapuló jogviszonyokban irányadó lehet-e. Ami még fontosabb, hogy bár a KMK vélemény rögzíti, hogy az Mt. 7. §-ának megváltoztatására a törvény indokolása szerint a Ptk.-val való összhang megteremtésének igénye miatt került sor, maga az Mt. a 31. §-ában mégsem ad *expressis verbis* felhatalmazást a Ptk.-beli rendelkezések alkalmazására.²¹

Kiemeljük, hogy dogmatikai szempontból egyetértünk a Kúria azon rövid megállapításával, hogy a Ptk., de leginkább a mögötte meghúzódó több évtizedes joggyakorlat és jogelmélet irányadó a joggal való visszaélés kapcsán, de hiányoljuk ennek levezetését. Ezt azért gondoljuk fontosnak, mivel a bíróság ebben az esetben nagyban hozzájárulhatott volna ahhoz, hogy a később felvetődő jogértelmezési problémáknak elébe menjen. Külön hangsúlyos lett volna ez abban a tekintetben, hogy jelen ügyben nem is klasszikus munkaviszony az eset tárgya, hanem egy olyan közszférán belüli jogviszony, amelynek az Mt. „csak” háttérjogszabálya. Nemcsak itt, de más közszolgálati jogviszonnyal kapcsolatos döntéseknél is kiemelten fontosnak tartjuk, hogy ha az eljáró bíróság az Mt.-re – vagy messzebbre menve, a Ptk.-ra – hivatkozik, akkor ennek a jogalapját döntésében részletesen tárja föl, hiszen a jogszabályból és annak indokolásából ez nem következik egyértelműen. Külön figyelmet érdemelnek ilyenkor az olyan közszolgálati törvények, amelyeknek nem háttérjogszabálya az Mt., mivel azok önálló kódexek.²²

¹⁸ A Kúria bizonyos időközönként ismételt törekszik egyre explicitebb módon kifejezni a joggal való visszaélés hivatkozhatóságának alapfeltételeit, egyes esetekben az anyagi jog megsértésének oldaláról (EBH2005. 1238., EBH2017. M.29.), máskor az adott alanyi jog rendelkezése felől (BH2018. 347.) megközelítve azt.

¹⁹ Az EBH2014. M.25. számú elvi határozattal kapcsolatos aggályokra Lőrincz György is külön felhívta a figyelmet. Ld. LŐRINCZ György: *A munkaviszony megszűnése és megszüntetése* (Budapest: HVG-ORAC 2017) 243–244.

²⁰ BH1996. 345.II.

²¹ PRUGBERGER Tamás – NÁDAS György: *Európai és magyar összehasonlító munka és közszolgálati jog* (Budapest: Wolters Kluwer 2014) 82–83.

²² Ld. a *közszolgálati tisztviselőkről szóló 2011. évi CXCV. törvény* 10. §, a *kormányzati igazgatásról szóló 2018. évi CXXV. törvény* 64. §.

Az előbb megfogalmazott gondolatok kivetelezése a jövőben már minden bizonnyal egyszerűbb lesz, ugyanis született egy kúriai határozat – BH2019. 181. számon –, amely kifejezetten levezeti, hogy a Ptk. mögött meghúzódó elmélet és gyakorlat jogdogmatikai alapon alkalmazható az Mt.-re, és ezek együttesen irányadók a közszféra jogviszonyaira is. Ezt a döntést a jövőben is hivatkozhatónak gondoljuk ilyen esetekben.

(VI) Az eddig leírtakban törekedtünk arra, hogy az eset tárgyat képező jogviszonyt minden hivatkozásakor a tényleges „névén”, tehát mint közalkalmazotti jogviszonyt írjuk le. Ugyanakkor szeretnénk hangsúlyozni azt – amire a Kúria is utal az Mfv.I.10.612/2013. számú korábbi döntésének hivatkozásakor –, hogy a jelen döntés és a joggal való visszaélés tárgykörében a gazdasági munkaviszony kapcsán született ítéletek általánosan alkalmazhatók közalkalmazotti jogviszony esetén is. Álláspontunk szerint jelenleg nincsen olyan csoportképző elem, amelynek felmerülése esetén bizonyos joggal való visszaéléssel kapcsolatos ügyeket ki lehetne zárni az előbb említett alkalmazhatóság köréből. Igaz, hogy a közalkalmazotti jogviszony bizonyos tekintetben sajátos jogi természettel bír, ám ebben a kérdésben ez nem mutatható ki kétséget kizáróan, ezen felül nem mellőzhető az sem, hogy az e jogviszony kapcsán felmerülő rendeltetésselenségre való hivatkozást az Mt. 7. §-a alapján kell megtenni. Véleményünk szerint ezen döntések általános alkalmazhatóságát a munkaviszonyra a Kúriának mindenképpen deklarálnia kellett volna döntésében és a jövőben ezt szükségszerűnek gondoljuk.

(VII) Az ügyben irányadó első- és másodfokú ítéletből kitűnik, hogy a sérelemdíj megalapozottságát jogkövetkezményként – az alperesi fellebbezés tárgyaként – a jogerős döntés hatályában fenntartotta. A tényállás szerint a rendkívüli felmentéssel összefüggésben a munkáltató indokolatlanul bántó, lealacsonyító kifejezésmódot használt a felperessel szemben, hivatkozva annak idegállapotára és személyiségi jegyeire. Véleményünk szerint helyesen foglalt állást az elsőfokú bíróság abban a vonatkozásban, hogy ezt a joggal való visszaélés tilalmának megsértésével együtt vizsgálta mint ezen alapelv megsértését alátámasztó körülményt. Ahogyan arra korábban már kitértünk, a jogerős döntés a joggal való visszaélés kérdéskörét – álláspontunk és a Kúria álláspontja szerint is – megalapozatlanul nem vizsgálta, ugyanakkor az alperes sérelemdíjban való marasztalását megalapozottnak találta. Úgy gondoljuk, hogy itt talán szükséges lett volna a rendeltetésselenes joggyakorlás jogkövetkezményei kapcsán tenni néhány megállapítást. Egyetértünk ugyanis azon szakirodalmi állásponttal,²³ hogy a jogkövetkezményekkel az a cél, hogy a joggyakorláshoz ne fűződjének azok a törvény által biztosított joghatások, amelyeket a joggal való visszaélés elárnyékol. Az egyetlen valódi jogkövetkezmény így a törvényhozó által az alanyi joggyakorláshoz fűzött jogkövetkezmények elmaradása. Mindemellett a kártérítés, illetve a személyi jogsértéssel összefüggő sérelemdíjfizetés is szerepet kaphat általános szankcióként. A korábban említett jognyilatkozat-pótlás is végső soron egy jogkövetkezmény. Ugyanakkor megjegyzendő, hogy az eredeti munkakörbe történő visszahelyezés és ezzel a munkaviszony helyreállítása nem kérhető, már csak azért sem, mert a hatályos Mt. 83. § (1) bekezdés szerinti felsorolásban a joggal

²³ TERCSÁK (14. lj.) 535–537.

való visszaélés esete nem szerepel.²⁴ A Kúria helyesen mutatott rá arra, hogy konfliktushelyzet esetén minden esetben vizsgálni kell a joggal való visszaélés kérdéskörét, amennyiben tételes jogellenesség nem merül fel. Ugyanakkor látható, hogy önmagában a joggal való visszaélésnek állandó és feltétel nélküli jogkövetkezménye a sérelemdíj. A sérelemdíj megállapításának a feltétele a személyiségi jog jogellenes megsértése, amely a sértett személyes érdekeiben beálló hátrányos változásnak a pénzbeli kompenzálásra szolgál.²⁵ Úgy véljük, hogy a sérelemdíj azért kaphat kiemelt szerepet a rendeltetésselenes joggyakorlással összefüggésben, mert az Mt. által megjelölt – de semmiképpen sem taxatív – különös-eseti felsorolás egyrésztől személyiségi jogsértésre irányulhat, másrészt tipikusan ehhez vezethet.

(VIII) Végül fontosnak véljük, hogy kitérjünk néhány korábbi, a joggyakorlat részét képező döntésre. Ezt nem kifejezett kritikaként, csupán értelmezési lehetőségként fogalmazzuk meg abból a célból, hogy a jövőben felmerülő hasonló kérdésekben melyek azok a korábbi ítéletek, amelyek jelentőséggel bírhatnak. A döntések kiválasztása nem önkényes, azok közül mind oly módon kapcsolódik a jelen esethez, hogy bár a felmerült jogkérdés a joggal való visszaélés kivételével nem mutat teljes egyezést, az mégis egybevághat a jelen mű tárgyszavaival.

A bírói gyakorlat általánosan úgy tartja, hogy a jogviszony megszüntetésével összefüggésben a munkaügyi jogvitában nem vizsgálható, hogy a munkáltató miért az érintett közalkalmazott (munkavállaló) jogviszonyát szüntette meg, és miért nem az azonos munkakörű másik alkalmazottat mentette fel.²⁶ Ugyanakkor ez az általános gyakorlat nem alkalmazható akkor, ha valamelyik fél a joggal való visszaélésre hivatkozik. Ezt támasztja alá az, amikor bár a munkavállaló korábban azonnali hatályú munkáltatói felmondásra is alapot adó kötelezettségszegést valósított meg, ennek negatív hozadéka csak az eljárás későbbi szakaszában merült fel. A Legfelsőbb Bíróság korábban elvi határozatában kimondta, hogy a létszámcsökkentés keretében kötelezettségszegéseket elkövető munkavállaló kiválasztása a munkáltató mérlegelési körébe tartozó döntésként nem ellentétes a rendeltetésszerűség követelményével, még akkor sem, ha esetleg ezzel összefüggésben támadt konfliktusa a munkáltatóval.²⁷ Hasonlóan érvelt a Kúria, amikor deklarálta, hogy a munkáltató a kiválasztáskor értékelhette a munkavállaló magatartását, a munkavégzés során tapasztalt problémákat, és az esetlegesen kötelezettségszegéseket elkövető munkavállaló kiválasztása a munkáltató mérlegelési jogkörének gyakorlása, amely egyéb körülmény hiányában nem joggal való visszaélés.²⁸

A döntés kapcsán felmerülhet a joggal való visszaélés egyik nevesített megvalósulási formája, méghozzá a véleménynyilvání-

²⁴ Minderre HAJDU Edit is felhívja a figyelmet. HAJDU Edit: „A joggal való visszaélés tilalmának ítélkezési gyakorlata” in: BANKÓ Zoltán – BERKE Gyula – TÁLNÉ MOLNÁR Erika (szerk.): *Quid Juris? Ünnepi kötet a Munkaügyi Bírák Országos Egyesülete megalakulásának 20. évfordulóján* (Budapest–Pécs: PTE ÁJK – Kúria – Munkaügyi Bírák Országos Egyesülete 2018) 145.

²⁵ SIPKA Péter: *A munkáltatói kárfelelősség alakulása a bírói gyakorlat tükrében* (Budapest: HVG-ORAC 2015) 108.

²⁶ BH1996. 453. és MK. 95. állásfoglalás I. pont a) alpont.

²⁷ BH2009. 304.

²⁸ Kúria Mfv.10.680/2011/4.

tás elfojtása. A felperesi oldalról erre nem történt hivatkozás, de látni kell, hogy a kérdés minden bizonnyal felmerülhetett volna, hiszen a felperes a megtartott szülői fórumon az óvodavezető személyét és munkáját is kritikával illette. Álláspontunk szerint helyesen járt el a felperes akkor, amikor e körülményt nem hivatkozta. A joggyakorlat több esetben megállapította, hogy a közalkalmazott felmentése a joggal való visszaélés tilalmába ütközhet, ha ezt egyébként az utóbb helyesnek bizonyult szakmai véleményével összefüggésben teszi meg a munkáltató.²⁹ Ugyanakkor meggyőződésünk, hogy ebben az esetben egy ilyen érvelés nem vezetett volna eredményre, hiszen a vélemény helyességét objektíven megállapítani nem lehet és ami még fontosabb, hogy a szülői közösség felé címezve az semmiképpen nem szakmai célt szolgál. A bírói gyakorlat a gazdasági munkaviszonyokra nézve korábban rögzítette, hogy – gazdasági érdekekre hivatkozva – a munkavállalóval szemben megvalósuló joggal való visszaélés nem megállapítható, mert bár valóban történt a munkáltató részéről véleménykorlátozó magatartás a munkavállaló irányába, e véleménynyilvánítás elfojtására – a korábban hatályos Alkotmányban rögzített alapjogba nem ütköző módon és mértékben – a munkaszerződés alapján a munkáltató jogosult volt.³⁰

Összegezve a fent leírtakat, úgy véljük, hogy jelen ügyben egy tartalmilag helyes, formailag is megfelelő kúriai ítélet született, de a joggal való visszaélés hivatkozásával kapcsolatos, a jogértelmezés körében jelen lévő dilemmák miatt, valamint az ítélet megelőző elméleti és gyakorlati jogfejlesztést folytató tevékenységek miatt úgy gondoljuk, hogy nagyobb terjedelemben, sokkal tartalmasabb megállapítások is megtehetőek lettek volna.

6. Az ítélet jelentősége

Az ítélet jelentősége abban ragadható meg, hogy a jogértelmezést elősegítő joggyakorlat-elemző munka, a Kúria KMK véleménye, valamint számos jogirodalmi mű az elemzett ítélet előtt zárult le. Így talán – egyszerűsítve – helyénvaló lehet, ha ezt a döntést a joggal való visszaélés kérdéskörében első generációs, új típusú döntésnek nevezzük. Az ítéletben hivatkozott korábbi joggyakorlati példák, a KMK vélemény integrálása, a fogalmi letisztultság, a magánjogi kódexünkhöz való viszony, mind arról tanúskodnak, hogy a döntés az általunk már elismert tartalmi helyesség mellett az ezen jogelvről rendelkező korábbi ítéleteknél haladóbb megfontolásokat is tartalmaz. Ez minden bizonnyal nemcsak az eset által adott körülmények folytán következett be, hanem kirajzolódni látszik ebben a Kúria jogértelmezést fejleszt-

tó és egységesítő tevékenysége is. Az előző pontban összefoglalt kritikái megközelítéssel a Kúriának ezt a tevékenységét törekszünk támogatni.

Továbbra is kérdés ugyanakkor – aminek oka természetesen az, hogy a Pp. az eljárás kezdetekor nem volt hatályos –, hogy vajon a fentebb citált eljárásjogi akadályok hogyan érvényesültek volna a Pp. tükrében. E kérdés egy részére korábban már választ adtunk, ugyanakkor nagyon érdekes lehet a jelenleg hatályos polgári eljárásjogi kódexünk alapján a Kúria azon kijelentése, hogy a joggal való visszaélés tilalmának megsértését a jogsértést állító fél által indítványozott bizonyítás alapján kell megállapítani. A hatályos Pp. tudniillik nevesíti a bizonyítási szükséghelyzetet, amely egy alá-főle rendeltségen és sok esetben információs aszimmetriával leírt jogviszonnnyal kapcsolatos vitában a gyengébb fél számára kedvező bizonyítási eljárást tehet lehetővé egyes kérdéskörökben.³¹ Ezen túlmenően a hatályos Pp. számos új rendelkezést integrált a munkaügyi perek című fejezetébe, amely rendelkezések kifejezetten megneveznek olyan esetköröket, amikor a jogsértést állító féltől függetlenül a munkáltatónak kell bizonyítani.³² Ezzel egybevág az is, hogy bár nem kizárólag a munkavállaló szenvedhet el rendeltetésellenes joggyakorlason alapuló jogsértést, gyengébb félként ez a legtipikusabb eset. Az előbbieket kifejtésére a KMK véleménynek sem volt módja, tekintettel arra, hogy a megalkotása a Pp. hatálybalépését megelőző időpontra esik. Rögzítendő ugyanakkor, hogy a jövőben szükségesnek gondoljuk az erre irányuló jogértelmező tevékenységet.

Összességében tehát az ítélet mindenképpen hasznos, érdemi és előremutató lehet minden olyan későbbi eljárásban, amely a joggal való visszaélés tilalmával összefüggésben tesz majd valamilyen megállapítást. Jelen tanulmányunkkal azonban nem kizárólag az építő kritikák megfogalmazása volt a célunk, hanem az is, hogy rámutassunk arra, hogy létezik egy döntés, amely fontos mérőföldkő a rendeltetésellenes joggyakorlás ítélkezési gyakorlatában, és amely az anyagi jogi tartalom mellett az Mt. ezen alapelvének egy olyan eljárásjogi oldalát, illetőleg csapdahelyzetét is megmutatta, amely unikálisnak tekinthető.

Herdon István • joghallgató

Debreceni Egyetem, Állam- és Jogtudományi Kar •
istvan.herdon@gmail.com

Zaccaria Márton Leó • adjunktus

Debreceni Egyetem, Állam- és Jogtudományi Kar • Környezet-
jogi és Munkajogi Tanszék • zaccaria.marton@law.unideb.hu

²⁹ BH2008. 100., BH2012. 176.; Kúria Mfv.10.305/2015/1.

³⁰ Legfelsőbb Bíróság Mfv.10.629/2009/5.

³¹ A Pp. 265. § (2) bek.-ben szabályozott bizonyítási szükséghelyzet akkor áll fenn, ha egyrészt a bizonyítási indítvány előterjesztéséhez szükséges adatok az ellenérdekű fél birtokában vannak; másrészt, ha a tényállítás bizonyítása a bizonyító fél számára nem lehetséges, de az ellenérdekű féltől a tény ellenkezőjének bizonyítása elvárható lenne; harmadrészt, ha a bizonyítás sikerességét az ellenérdekű fél megghiúsította; negyedrészről, ha a jogsértő bizonyítási eszköz felhasználhatóságát a bíróság visszautasítja, és a releváns tény más módon nem bizonyítható.

³² A Pp. 522. § (1) bek. szerint munkaügyi perben a munkáltatónak kell bizonyítania a kollektív szerződés, az igény elbírálásához szükséges belső szabályzatok, utasítások és a jogvita eldöntéséhez szükséges, a munkáltató működési körében keletkezett okiratok tartalmát, az igényelt juttatással összefüggő számítások helyességét, ha az vitatott, és – bérvita esetén – a juttatás megfizetését.